

ІСТОРИЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ГЕОГРАФІЇ

Йосип СВИНКО

**ЯРОСЛАВ ОКУНЕВСЬКИЙ – АДМІРАЛ, ОЧІЛЬНИК
МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКОГО
ФЛОТУ АВСТРО-УГОРЩИНИ, МАНДРІВНИК, ПИСЬМЕННИК**

Охарактеризовано життєвий шлях, професійну, громадсько-політичну і благодійну діяльність та опис його подорожей по Європі, Азії, Африці. Наголошується на необхідності перевидання його творів. Вони будуть корисними для студентів-географів, вчителів, туристів.

Ключові слова: Коломийська гімназія, товариство "Січ", Віденський університет, Пула, Західно-Українська Народна Республіка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Україна дала світу багато талановитих вчених у різних галузях знань, в тому числі і військових спеціалістів високого рангу. На жаль, у зв'язку з тривалою відсутністю власної державності, багатьом з них довелося працювати на чужині, імена їх замовчувалися або не асоціювалися з українською нацією, їх вважали росіянами, австрійцями, чи поляками, в залежності від того, яким державам та імперіям вони служили.

Ярослав Окуневський
"Адмірал"

Формування цілей статті. Одним з таких славетних українців був наш земляк з Прикарпаття, адмірал, Головний лікар, начальник Головної медичної служби Імператорського й Королівського військово-морського флоту Австро-Угорської імперії Ярослав Окуневський.

За сумлінну працю і службові досягнення він був нагороджений багатьма орденами і відзнаками Австро-Угорщини та інших держав світу. Він став першим українцем – кавалером Рицарського Хреста Франца Йосифа I, ордена Рицаря іспанської королеви, французького ордена Почесного легіону (за версіями деяких дослідників), китайського імператорського ордена Дракона, найвищого титулу Мандарина і ще багатьох нагород низки держав світу, проте, й до тепер ще майже невідомий широкому загалу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ярослав Окуневський народився 5 березня 1860 року в сім'ї священика Іполита і Теклі (з родини Кобринських) Окуневських у містечку Радівці на Південній Буковині (тепер Редауци Сучавського повіту, Румунія). Його прадіда звали Окунем, а шляхетське закінчення до прізвища додав дід Адам-Данило. Парафія у Радівцях була бідною, і згодом у 1869 р. родина Окуневських переїхала до Явора біля Косова [1,4]. Тут Ярослав розпочав своє навчання в початковій школі, яке продовжив у семирічці в Снятині, а згодом в Коломийській гімназії, яка на той час була польською.

Батьки Ярослава приклали немало зусиль, щоби виховати своїх дітей і дати їм належну освіту. Діти росли в дружній, згуртованій атмосфері, їм змалку прищеплювали засади християнської моралі, виховували національну свідомість, розвивали повагу до національно-культурних традицій і любов до праці. Їх старання не були марними. Сім'я Окуневських залишила вагомий слід в історії української культури і громадського руху.

Старший брат Ярослава – Теофіл (1858-1937рр.) – відомий в Галичині адвокат, посол Галицького сейму (1899-1900, 1913-1914 рр.), був обраний до австрійського парламенту у 1897-1900 і 1907-1918 рр., зокрема в 1907 і 1911 рр. від 58-ї виборчої округи, до якої

належали міста Заліщики, Борщів, Городенка і Снятин (нині Івано-Франківської області), співавтор (разом з І. Франком та М. Павликом) Програми і Статуту Русько-української радикальної партії, член Президії Національної Ради ЗУНР [1,3].

Великою мірою завдяки Теофілу, в домівці Окуневських у Яворові бували Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Олександр Олесь, Ольга Кобилянська, Гнат Хоткевич, Наталя Кобринська, Остап Терлецький, Володимир Шухевич, інші діячі українського громадського та культурного життя того часу [1].

Сестра Ольга Окуневська (1877-1960) була відомою піаністкою. Закінчила Віденську консерваторію по класу фортепіано, навчалася музики в М. Лисенка у Києві. Займалася сольною та концертною діяльністю в містах Західної України, акомпонувала на концертах Соломії Крушельницької [1].

Двоюрідна сестра Софія Окуневська-Морачевська (1965-1926) була першою жінкою-лікарем Австро-Угорщини. Закінчила медичний факультет у Цюриху (1894); практикувала в Цюриху й Франтішкових Лазнях (Чехія). Приятелювала з О. Кобилянською [3].

Неабиякі здібності, працьовитість і родинна атмосфера відіграли значну роль у формуванні патріотичних поглядів і професійного зростання молодого Ярослава.

Після закінчення гімназії у 1877 р., у віці 17 років, Ярослав поступив на медичний факультет Віденського університету. У зв'язку із скрутним матеріальним становищем на третьому році навчання він уклав контракт з Військовим міністерством Австро-Угорщини і почав отримувати стипендію, яку було встановлено для майбутніх військових лікарів.

У Відні він одразу поринув у національно-культурне життя української студентської громади. Тут на загальних зборах студентського академічного товариства "Січ" Ярослав вперше зустрівся з Іваном Горбачевським, теж галичанином, майбутнім міністром створеного вперше у світовій практиці Міністерства народного здоров'я Австро-Угорщини. У своїх спогадах [5] він так згадує про ці збори: "В повітрі і між усіма нами було якось дивне і невиразне почуття пригноблення. Товариство "Січ" висіло на волоску. Кілька разів заглядала до товариства поліція... Із-за президіального стола піднялась довга постать Івана Горбачевського, тоді студента медицини і голови товариства. Ми, молоді, – "ембріонами" нас

звали – знали, що сей наш голова належить також до тої "революційної" спілки, що його ім'я було записане на чорній таблиці в уряді, що його перетрясала поліція, та що він сидів якийсь час у Івановій хаті (кримінали – Й.С.)... Звіт прийнято до відомості. Горбачевський подякував, головою вибрано Софрона Недільського чи Григорія Цеглинського, вже не тямлю, і офіційна часть скінчилась. Немечек (поліцейський комісар – Й.С.) пішов геть, і ми, "ембріони", прийшлись ближче до старших. Почалась щира і сердечна гутірка. Нас, молодих, прийняли між себе "старші" як рідних, перед нами не було ніяких тайн, усе розказували, як і кого тягали до поліції, про що допитували і т.д.". Далше автор "Листів з чужини" (Рис.1.) згадував, що І. Горбачевський переховував у хімічній лабораторії пачки з книжками, де він працював асистентом, очевидно, як "хімічні препарати" [2,5].

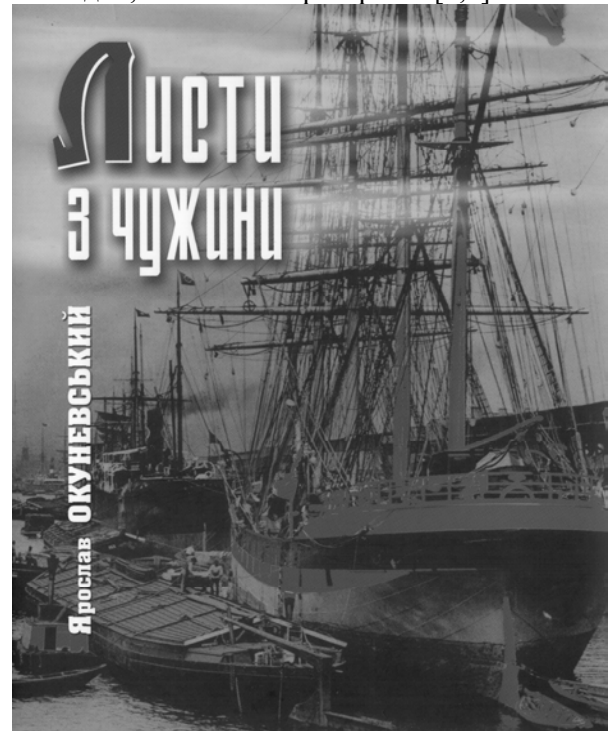

Рис. 1. Титульна сторінка книги "Листи з чужини"

Згодом студент Ярослав Окуневський стає одним з найактивніших членів товариства "Січ". Його, як і Івана Горбачевського, двічі обирають головою цього патріотичного об'єднання українських студентів у Відні. Він як голова "Січі" провів перший з'їзд галицької та буковинської молоді, що відбувся 17 вересня 1880 р. в м. Коломия, за участю всіх студентських організацій Галичини і Буковини [1,4]. Після закінчення університету у 1884 р. і одержання диплому лікаря, щоб відпрацювати

отриману стипендію, Ярослава Окуневського призначили служити корабельним лікарем військового флоту Австро-Угорщини, який базувався в Хорватії в м. Пула. Тут розміщувався головний порт, у якому базувалися кораблі Імператорського і Королівського військово-морського флоту Австро-Угорської імперії. Тут у Пулі та на морях і океанах пройшло понад 30 років життя Я. Окуневського, плавав лікарем на корветах "Аврора", "Мінерва", "Радецький" та крейсері "Кайзер Франц-Йосиф I".

За період служби відвідав країни Середземного моря, Європи, Африки, Азії, Океанії. У складі офіційних і неофіційних делегацій Ярослав Окуневський бував на палацових прийомах імператорів, королів і султанів, ханів, баронів і вождів племен, національних святах і карнавалах. Буваючи на прийомах, він розповідав про Україну, показував її на картах. Спостерігаючи за його поведінкою, освіченістю та вихованістю, вожді інших націй формували власну думку про українців та Україну [4]. Під час відпусток часто приїздив до рідного краю. Підтримував дружні зв'язки з представниками галицької еліти. Постійно цікавився українським національно-культурним життям. Надавав допомогу українським видавцям у Львові та Чернівцях. Допоміг відкрити першу повітову лікарню, вніс значну суму на купівлю "Народного дому", підтримував коштами "Рідну школу" в місті Городенка. Надавав істотну допомогу товариству "Просвіта", яке обрало його своїм почесним членом. Вносив пожертвування для вихованців сирітських будинків і незаможних українських студентів [1]. Одночасно продовжував займатись літературною діяльністю, яку розпочав ще у студентські роки.

Я. Окуневський вирізнявся великою працездатністю, інтелектом, володів англійською, французькою, італійською та німецькою мовами, знав історію, географію, навігацію. Він є автором наукових праць із медицини, військово-морської зокрема. Багато уваги приділяв покращенню медичного забезпечення моряків, заснував перший спеціальний морський шпиталь, в якому лікувалися моряки з усього світу. Все набуте під час морських походів згодом впровадив у медичні порадики, першим розробив статут медичної служби австро-угорського флоту, який запозичили багато флотів світу і який, з невеликими доповненнями, чинний і сьогодні.

Це було міжнародне визнання Я. Оку-

невського [1,4]. 1 листопада 1914 р. йому присвоєно звання адмірал маріне генерал-штаб-арц, що є еквівалентом звання генерал-майор медичної служби [4], під його опікою знаходились тисячі моряків. Це була надзвичайно рідкісна для українця в Австрійській імперії військова кар'єра.

Перша світова війна застала Я. Окуневського у головному штабі флоту на посаді Головного лікаря і начальника Головної медичної служби Австро-Угорського флоту.

З початком Першої світової війни у 1914 році, коли в Західній Україні почали масово створювати відділи Українських Січових Стрільців (УСС), з яких в скорому часі було створено Легіон УСС. Ярослав Окуневський стає організатором і Головою Української санітарної місії, а після проголошення у 1918 р. Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) – Державної медичної місії у Відні, Головнокомандувачем у санітарних справах Державного Секретаріату ЗУНР. Жертвує великі суми для забезпечення національно-визвольних змагань, організовує збір коштів, матеріальних засобів. Використавши свої зв'язки у Відні, він у 1919 р. організував доставку медикаментів і військово-медичного майна на потреби армії УНР. Значну допомогу надав для організації та підготовки в Коломиї 1-го Гуцульського полку морської піхоти. Завдяки старанням адмірала Окуневського, на початку листопада 1919-го року в Україну з Женеви від Міжнародного Червоного хреста прибув санітарний поїзд зі шпиталем на двісті ліжок, під командуванням майора Ледерея, щоби рятувати вояків Української Народної Республіки від жахливої епідемії тифу, яка вивела з її рядів десятки тисяч старшин і стрільців.

Після розпаду Австро-Угорської імперії Ярослав Окуневський перебрався в м. Городенку до брата Теофіла. Тут він провів останні 10 років свого життя, працюючи лікарем в лікарні, яку свого часу побудував за власні кошти. Виступав у пресі з публікаціями на захист селян від утисків з боку влади, листувався з українськими діячами з України та еміграції.

У 1921-му році брав участь у роботі 2-го Конгресу Міжнародної допомоги дітям у Женеві, його неодноразово обирали президентом на з'їздах українського лікарського товариства, які проходили у Львові. Кілька разів відвідував рідних у місті Пістінгу в Австрії. Втративши пенсію з розпадом Австрії, дуже

бідував на старості літ.

Поразка українського народу в національно-визвольній боротьбі, матеріальні нестатки стали важким моральним ударом для вже літнього адмірала, 24 жовтня 1929 року він наклав на себе руки. Похований у родинному склепі на цвинтарі в Городенці.

Ярослав Окуневський був не лише військовим лікарем високого рангу, знаним громадським і політичним діячем, але й непересічним мандрівником та письменником, що залишив надзвичайно цікаві географічні нариси про свої спостереження у природі та за життям людей у різних країнах Європи, Азії та Африки в кінці XIX століття, що друкувалися в "Ділі" (1885) і були видані окремими книгами під назвою "Листи з чужини" (ч.1, 1898; ч.2, 1902). За оцінкою І. Франка подорожні нотатки Я. Окуневського стали "взірцем української мемуарної та туристичної літератури". Вони є цікавими і для сучасного читача, особливо географа, мандрівника, хоч були написані понад сто років тому. Багато корисного у них можуть знайти й мовознавці, дослідники розвитку української мови.

Плаваючи на військових кораблях по морях і океанах та відвідуючи зі службовою метою різні країни, Ярослав Окуневський використовував кожну хвилину вільного часу, щоби ознайомитися з природою, містами, історією та умовами життя їх мешканців. Все побачене і почуте він описував у своїх захоплюючих і колоритних нотатках.

Його творчості притаманні витонченість літературного стилю, глибока спостережливість, аналітична думка. Текст нарисів ілюстровано високохудожніми фотографіями. До кожного з нарисів він додавав ґрунтовну довідку ("Уваги"), в якій подавав конкретні наукові дані про його особливості, історію, розміри тощо. Все це не лише підсилювало пізнавальне значення його нотаток, але й надавало їм наукової цінності. Можна лише дивуватися, як у постійних морських походах, зайнятістю службовими обов'язками, адмірал знаходив час не лише для мандрівок, їх опису, але й доповнення, обґрунтування побаченого і своїх вражень таким багатим довідковим матеріалом. Він не лише спостерігав, але й переживав, осмислював побачене, робив свої висновки. За перші п'ятнадцять років своїх морських походів (з 1884 по 1899 р.) Я. Окуневський написав понад шістьдесят нарисів загальним обсягом понад 500 сторінок друкованого тексту. Опис природи та життя

людей часто подається у порівнянні з Україною і українцями, особливо з гуцулами. У них є узагальнення і роздуми про майбутнє різних народів і людства в цілому.

Нижче ми подаємо короткі витяги найбільш характерних його описів природи, звичаїв та побуту людей різних країн.

Ось його опис гористої місцевості в Чорногорії: "Нагі, безстидно нагі гори каменисті! Тут-там скаче кілька кіз і обгризає ті останки зелені, що природа забула понищити. Там не осел, а єго кістяк пасе будяки і реве при тім на ціле горло, плаче над своєю долею. На шпилью явився обідраний, мізерний пастух. Протяжним воєм зганяє він свої вівці, що розорились далеко, шукають поживи. Сумна картина! Правда, хто з ситим жолудком забереється в сі сторони і оком естетика гляне на ту дику, роздерту і посяяну країну, на ті скали і гори, що мовби арканом гнані хвилі океану, в одну мить скаменіли, той буде подивляти Чорногорі: яка чудова, яка гарна картина! Але чим живуть ті люди – питає серце, чому не виселяться звідси – питає розум? Все ж таки найдеться в широкім світі шмат землі, хотя би в Камеруні, де би легше жилось, де би не так битись треба за куском хліба.

- Ні тут ми зродились, тут предки наші кров проливали! Ми зрослись з сею каменистою скибою! Вона нам дорога, як мати рідна!

Дивне серце людське! "[5, с.14].

Дуже цікавим є опис вулкану Етна в Сицилії, який завдав багато горя мешканцям цього великого італійського острова. Етна – це дійсно незвичайний вулкан: його центральний горішній кратер забитий величезною товщею застиглої лави. Досі йому бракувало енергії викинути, висадити в повітря цю пробку, тому чергове виверження звичайно відбувається з багатьох бокових щілин і отворів, так званих "паразитичних конусів". Їх у Етні було близько 200, причому деякі такі великі, що в інших районах їх могли б вважати за самостійні вулкани.

"Дня 24 серпня приїхали ми до Катанії. Сонце жарило скварком тропічним, попіл із бухаючої Етні запирав дух і ложився верствою на помості корабля та на наших лицах ...

Зібралось нас товариство чотири чоловіка і рушили одного дня з полудня на Етну... Ліс став рідкіти, дерева карловатіти. Згодом не стало і ліса, і хашовини, лиш де-не-де виднівся при світлі місяця серед чорно-бурої лави

маленький острівець слабосилої зелені. І се пропало. А ми мандрували далі серед тісних вертепів, в тіні дебр і кратерів, котрі прибирали все страшніші види. Воздух заповнився сірчанним димом, вітер гнав нам пісок в очі і запирав віддих. Мимоволі опановує чоловіка якесь дивно-страшне почуття – не скажу боязні, але те, що німець називає страх із жахом.

Втім, ми обминули один верх. З вертепної темності стали ми просто перед вибухаючим кратером. Поломінь палахкотіла на сотки метрів угору, розжарена лава прискала на всі боки, а дим густий та чорний взносився у воздух і запирав нам віддих своєю сірчаною вонню. Деколи серед густо-чорного диму лиснула блискавиця, деколи плита лави величини кількясотметрової, викинена з глибини земської, залунала своїм жаром у воздухах і з громом скотилася в пропасть. А внутрі кратеру гриміло і ревіло, якби мільйони велетів надземних вели борбу там на смерть і життя. Русло свіжої горючої лави тяглось і палахкотіло на кілька кілометрів у ярах та дебрах серед старих вигаснувших вулканів – і сягнуло там далеко, аж до людських осель, де ще тут то там видніється в хаті світло.

Усіх, що стояли на верху і дивились на те великанське з'явище природи, опанувало почуття такої безсильності і немочі, яке може мати хробак, котрого в одній хвилі може роздавяти нога пішохода. Ми всі мовчали, як зачаровані. Під нами земля гриміла і дрожала" [5, с.31-32].

А ось не менш захоплюючий його опис Гімалаїв: "Зі сходом сонця ми стали на вершкун Сінчель. Сонце, виходячи з-під вершків Гімалаїв, освітлювало своїм рожевим блиском передвічні, снігом криті шпилі. Перед нами стояв Кінчінюнга в своїй нагій величі. Сорок миль воздушних ділило нас від него. Воздух був так ясний, що здавалось, верх стоїть тут перед нами, мовляв, каменем можна кинути до него.

Вражіння годі описати. Ціле товариство, хоч як гуторне воно було перед тим, замовкло, мовби находилось в "святая святых". Найбільше вимовний і вірний опис не в силі представити тої велетної постаті і гри світла та тіни тих сніжних верхів і виявити тих вражін, які чоловік почуває в глибині душі при погляді на того велета природи. Такі враження чується лише раз в життю. Не дивно, що я не находив ні тоді, ні не находжу тепер слів, щоби виразити ті вражіння. В бесіді людській, в звичайній бесіді, слів відповідних нема...

Треба особливо вдохновенної хвилі і особливих обставин, щоби ті почуття убралися в слова, але слова поезії. При таких обставинах повстали наші народні пісні, що віддають так взнесено з'явища природи" [5, с.125].

Де б не бував Я. Окуневський, він завжди пам'ятав про Україну, порівнював побачене з рідним краєм, з українським степом, з Гуцульщиною, з Карпатами. Як ось в Греції: "На шпилю гори, куди остаточно дібрались, відкривається вид прегарний, просторий, як степ український. Сонце хилилось до заходу, освічувало своїм блиском червоним море, острів Занте з его пречудною долиною, а також, в далечі, – стародавній Пелопоннес. Там лежала в давнину Спарта з своїм давним козацьким устроєм, там блистить вхід до залуви Коринфського, міста славнозвісного в грецькій історії"[5, с.106].

Нерідко далеко від Батьківщини Я. Окуневського охоплює туга за рідним краєм, за звичайною зеленню, квіткою, деревами, про це він згадує при описі Адена: "Ми мешканці півночі, для котрих зелень єсть потребою життя, - ми терпимо душевно в таких сторонах, як Аден. А радість се не до описання – почуття потрясаюче, коли чоловік по давній подорожі морській, по давнім побуті в тих розжарених побережжях Червоного моря, побачить дерево, цвіти, зелень! Кожде деревце, кожний цвіток – то любка, котру до серця приголубити хочеш..." [5, с.171].

Дуже цікаво описує Я. Окуневський риси будови тіла, породи людей в різних країнах світу, їх звичаї та побут. В нарисі "Впоперек Цейлону" він пише: "В місті Трінкомалі ступив я на берег тої обітованої землі. В око кинулись зараз різні породи людей.

Одні здорові, крепкі. Їх жилистими мускулами і сильними костями радувався би сам Фідіас. Звідси би брати моделі до Гераклів. Постава гордовита і зухвала. Се магометанці-тамілі.

Другі більше стрункі, тонкокості. Їх чорний довгий волос, завитий в косу на тімені, і їх убрання, подібне до спідниці, надає їм вираз жіночий... В обході вони симпатичні. Їх бесіда в'ється в безнастанних conjunctive – ах: "а може би", "коли би" і т.д. Вираз лица їх більше сумовитий, задумливий. Се сінгалійці – будисти.

Там далі в горах та лісах живе ще одно плем'я – веди. То найперші мешканці Цейлону. Рідко їх можна бачити. Вони вже засуджені на смерть силою невмолимого закона борби о

існування і вимирають поволі.

Дальше ідуть бургери (Burger). Це – промисловці, купці, адвокати, лікарі. То потомки усяких Європейських рас, помішаних з тубільцями, – португальські, голландські і інші "бургери" усяких вірувань християнських та усяких відтінків шкіри, від ясної русавості до оксамитної чорності.

А над усіма ними живе англієць – одинокий представник білої раси, одинокий пан." [5, с. 202].

А ось як він описує князя Чорногорії: "Гордою ходою пішов князь і став серед церкви. Постає його величава. Костюм чорногорський додає ще більше краси і мужества. Князь став, поклав хрест – і служба почалась. З лиця князя спізнає кожний, що се чоловік, котрий диктує закони і управляє судьбою та життям своїх підданих.

Дійсний тип володаря, чи, як его звать чорногорці, господаря, що панує по-монархічному без соймів і соймовиків. Постає симпатична. Кожний чорногорець скочить в огонь за князя свого. Воля князя – указ невідмінний. Але княжа самодержавна власть спочиває на волі і симпатії народа. Кожний чорногорець вірить, що все, що "кнез" прикаже, вийде на добро державі, на добро народові. От в тім і сила князя, в тім опора його самодержавія серед так свободолюбивого народа, як чорногорці.

- Кнез не сміє припознати державу као свою собствену властитось, – каже князь Никола устами одного героя в своїй драмі, котру він написав на основі чорногорської історії. І дійсно, князь держить слово.

На свій кошт ставить князь і удержує школи, своїм приміром заохочує до науки, а молодіж посилає по вище образования за границу. В Цетиньї золожив князь дівочий інститут для 28 дівчат. Інститут гарно удержаний, відповідає вимогам краю і науки. В столиці заснував князь і перший головний шпиталь, і першу аптеку... Всюди, у кожному завулку краю, рухається і двигається все, а у кожному найменшій ділі видко кермуючу руку "господаря." [5, с.22].

Висновки. В книзі "Листи з чужини" є ще багато інших цікавих описів природи, а також, міст, пам'яток архітектури, історії, релігійних обрядів різних народів тощо.

Торкаючись питання культури нашого народу, Я. Окуневський писав: "Так воно і є. За нами тисячолітня культура! Ми турків, татарів побивали, цивілізацію своїми грудьми боронили, злучали в собі обі течії: східно-візантійської та західно-римської культури. Ми – нація старокультурна!" [5, с.487].

Книга є цікавою не лише для читацького загалу, але й корисною для сучасного студента-географа, вчителя.

На жаль, у добу тоталітаризму постає Я. Окуневського була викреслена з історії нашої культури, літератури, медицини, його праці вилучені з бібліотек і заборонені, тому й тепер залишаються майже недоступними для широкого кола читачів. Необхідно зробити все для того, щоби відновити справедливість і повернути його ім'я та здобутки сучасному поколінню. Він вартий того, щоби про нього знали українці не лише за кордоном, але й у нас в Україні, на його батьківщині.

Література:

1. Ганіткевич Я. Ярослав Окуневський. Повернення / Я. Ганіткевич, М. Солоненко, В. Шендеровський // Світогляд, №4, 2011. – С. 58-63.
2. Головацький І. Іван Горбачевський (1854-1942). Життєписно-бібліографічний нарис / І. Головацький. – Львів, 1995. -126 с.
3. Енциклопедія українознавства. Т.5. – Львів, 1996. – С.1838.
4. Малик В.І. Ярослав Окуневський – невідомий генерал. / В.І.Малик. Сайт Чернівецької обласної організації УНА-УНСО. Режим доступу: www.una-unso.cv.ua.
5. Окуневський Я. Листи з чужини: літературно-художнє видання / Я.Окуневський. –К.: Темпора, 2009. – 520 с.

Резюме:

И. Свинко. ЯРОСЛАВ ОКУНЕВСКИЙ – АДМИРАЛ, НАЧАЛЬНИК МЕДИЦИНСКОЙ СЛУЖБЫ ВОЕННО-МОРСКОГО ФЛОТА АВСТРО-УГОРЩИНЫ, ПУТЕШЕСТВЕННИК, ПИСАТЕЛЬ.

Охарактеризовано життєвий шлях, професійну, громадсько-політичну, благодійну діяльність і описання його подорожей по Європі, Азії, Африці. Підкреслюється необхідність переіздання його творчості. Воно буде корисним для студентів-географів, учителів, туристів.

Ключевые слова: Коломийська гімназія, общество "Сич", Венський університет, Пула. Західно-Українська Народна Республіка.

Summary:

J.Svinko. JAROSLAV OKUNEVSKY – ADMIRAL, CHIEF OF THE MEDICAL SERVICE IN THE NAVY OF AUSTRIA-HUNGARY, TRAVELLER, WRITER.

The life, professional, public and charity activity of J. Okunevsky have been traced; his trips to Europe, Asia and Africa have been described. The necessity to publish his works has been emphasized. They will be useful for the students majoring in Geography, teachers, tourists.

Key words: Kolomyja gymnasium, society "Seach", Vena University, Pula, Western Ukrainian republic.

Рецензент: проф. Царик Л.П.

Надійшла 24.02.2012р.

УДК 911.52 (091) (477)

Сергій МІХЕЛІ

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА ЗА МОВОЮ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

У статті висвітлені методика і результати наукометричного дослідження значимості публікацій українських авторів у вітчизняному ландшафтознавстві, а також ролі окремих наукових шкіл і персоналії у його розвитку. Виділено 17 етапів розвитку українського ландшафтознавства, які об'єднано в певні періоди.

Ключові слова: українське ландшафтознавство, бібліографічні посилання, наукометричне дослідження, наукові школи.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток наукової галузі у часі відбувається за певними закономірностями. Одним із показників, що дають змогу їх виявити, є показник цитованості – кількість бібліографічних посилань на наукові публікації. Статистичний аналіз бібліографічних посилань надає можливість визначити найбільш цитовані праці за певний проміжок часу і може використовуватись як метод експертної оцінки наукової значимості публікації, а також показник ролі окремих вчених і наукових напрямів на різних етапах розвитку науки.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Дослідження бібліографічних посилань як показника ролі наукових колективів і окремих вчених у розвитку ландшафтознавства проводили російські вчені І.М. Забелін і М.В. Яковер (1949), Н.В. Фадєєва (1967), Т.Д. Александрова (1975), В.З. Макаров (1977, 1981, 1985), В.З. Макаров і Л.І. Шварцбург (1981), В.Н. Солнцев (1981), В.С. Преображенський і В.З. Макаров (1988). В українському ландшафтознавстві такі дослідження не проводились.

Формулювання цілей статті. Дослідження історії українського ландшафтознавства [3, 4, 5 та ін.] показало, що у його розвитку можна виділити 17 етапів із точними часовими рубежами, які у свою чергу можуть бути об'єднані в періоди. Основним показником для визначення часових рубежів слугувала загальна річна кількість ландшафтознавчих публікацій. Другий показник – річна кількість публікацій певного ландшафтознавчого напрямку, дає змогу визначити роль кожного із них на різних етапах розвитку науки. Третій показник – цитованість публікацій – є індикатором репрезентативності другого показника і надає

можливість виявити їх значимість на різних етапах розвитку науки. Отже, головним завданням дослідження було встановлення кількості бібліографічних посилань на найбільш цитовані праці вітчизняних ландшафтознавців та їх розподіл у часі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проводились у два етапи. На першому етапі була підрахована загальна кількість бібліографічних посилань на найбільш цитовані праці українських ландшафтознавців. Джерельною базою слугували списки використаної літератури у монографічних, навчальних і періодичних виданнях за період із 1951 по 2011 рр. Загальна кількість опрацьованих публікацій склала 3249 одиниць тільки українських авторів, що і за кількістю, і за часовим інтервалом відповідає критеріям репрезентативності наукометричних досліджень [6]. Результати підрахунку (за станом на 19.01.2012 р.) представлені у табл. 1.

Найбільш цитованою публікацією українського ландшафтознавства виявився навчальний посібник "Основи ландшафтної екології" (1993) М.Д. Гродзинського – одного з лідерів київської школи ландшафтознавства. До десятки найбільш затребуваних увійшла ще одна праця цього автора – монографія "Стійкість геосистем до антропогенних навантажень" (1995). Друге місце за кількістю посилань займає навчальний посібник "Прикладна фізична географія" П.Г. Шищенка – лідера і одного із засновників київської школи ландшафтознавства (другим був вчитель П.Г. Шищенка – О.М. Маринич), третє – монографія "Антропогенні ландшафти Правобережної України" (1998) Г.І. Денисика – лідера і засновника вінницької школи ландшафтознавства.